Hvor stor er innvandringen til Norge?

I 2000 flyttet 36 500 personer til Norge, og 26 600 personer ble registrert som utflyttet. Innflyttingsoverskuddet ble dermed nær 10 000. Kan slike tall sies å være høye, eller er en nettoinnvandring på bare 0,25 prosent av folketallet ikke noe å snakke om?

Kåre Vassenden

Delvis svar på spørsmålet kan vi få ved å sammenligne med historiske tall og andre lands statistikk, og ved å se på hvilken virkning innvandring har på befolkningsveksten. Men aller først; hvorfor er innvandring interessant fra en demografisk synsvinkel? Og hva står ordet for i statistikk?

Først og fremst har innvandringer og andre flyttinger interesse fordi de er viktige *hendelser* i folks livsløp. Innvandring er dessuten en faktor som påvirker befolkningens *størrelse* og *sammensetning*. Med sammensetning menes befolkningens fordeling på kjønn, alder, region, opprinnelse, utdanningsnivå eller hvilken som helst annen relevant variabel. I tillegg til den *umiddelbare* virkningen innvandring har på størrelse og sammensetning, bør en også regne med virkninger på sikt i form av endrede tall på fødsler, dødsfall og ved at flyttemønsteret kan bli et annet enn det ellers ville vært.

Erfaringsmessig er det knyttet stor interesse til hvordan innvandring påvirker befolkningens sammensetning med hensyn til det vi kan kalle opprinnelse eller nasjonalitet. Innvandring som tema kobles ofte direkte med ytringer om "det flerkulturelle samfunn" og andre uttrykk som tar utgangspunkt i at noen har bakgrunn fra utlandet.

Men innvandring har altså også aspekter ved seg som ikke har noen tilknytning til nasjonalitetsdimensjonen. Alle, uansett bakgrunn, kan flytte over landegrensene. Den direkte virkningen av innvandring på befolkningens størrelse er helt uavhengig av om de som flytter har utenlandsk eller innenlandsk bakgrunn, og 'befolkningens sammensetning' omfatter mye mer enn variabelen nasjonalitet. Temaet 'innvandring' er med andre ord ikke identisk med temaet "innvandrere".

Uten å ta stilling til hvilke virkninger av innvandring som er viktigst for et land som Norge, vil vi her konsentrere framstillingen til noen grunnleggende og overordnede sider ved statistikken. Årsaken til migrasjon er ikke tema i denne omgang.

Ordet 'innvandring' kan stå for så mangt

Innvandring er først og fremst en type konkret hendelse eller handling som utføres av enkeltpersoner. I den betydningen kan handlingene telles, og det er altså mulig å snakke om én eller flere innvandringer.

Ordet innvandring brukes også om det samlede omfanget av de konkrete hendelsene (eventuelt fratrukket tall for parallellbegrepet utvandring). Da heter det høy eller lav, eventuelt stor eller liten innvandring.

For øvrig dekker det retningsnøytrale 'migrasjon' noe av det samme bruksområdet som 'innvandring', eller helst 'inn- og utvandring'. Ellers må 'inn-

Kåre Vassenden *er rådgiver i Statistisk sentralbyrå Avdeling for personstatistikk (kare.vassenden@ssb.no).*

Hovedprinsippet for om en person skal registreres som innvandret i folkeregisteret eller ikke er at personen skal ha til hensikt å oppholde seg i Norge minst seks måneder og samtidig ha tillatelse til det.

Blant unntakene fra hovedregelen er utenlandske diplomater og militære. De blir ikke registrert som innvandret, og dermed heller ikke som bosatte i Norge. Det samme gjelder ugifte, barnløse studenter fra de andre nordiske land. De blir behandlet på samme måte som norske studenter.

I perioden mars 1987 til januar 1994 var regelverket slik at asylsøkere kunne bli registrert som innvandret også før søknaden var avgjort, men nå skal de behandles på linje med andre som må ha en oppholdstillatelse for å bli registrert som bosatt. For statistikken betyr det at mange telles i et seinere år enn da de faktisk kom til landet. De som får avslag på søknaden kommer ikke med i innvandringsstatistikken.

Kravene til oppholdstillatelse er forskjellige for norske og andre nordiske borgere (de trenger ingen tillatelse), EØS-borgere ellers (de må søke, men skal normalt få tillatelse) og andre statsborgere, men i forhold til definisjonen på innvandring har dette ingen betydning. Folkeregistreringssystemet fatter vedtak i de konkrete flyttesaker i henhold til folkeregistreringsloven og forskriftene til denne.

I all hovedsak gjelder alt som står om innflytting/innvandring også for utflytting/utvandring. To forskjeller er imidlertid verdt å nevne. På grunn av ordningen med internordisk flyttebevis vil ikke en flytting til et annet nordisk land bli registrert som utflytting før innflyttingslandet har godkjent og registrert flyttingen som innflytting. Dessuten er det flere typer flyttinger som ikke skal registreres som utflytting fra Norge enn det som gjelder ved innflyttinger, og noen tilsvarende seksmånedersregel som for innvandringene finnes ikke i de någjeldende forskriftene. Det som avgjør bostedsregistreringen er hvor en har bolig, arbeid, ektefelle og barn. Familieforsørgere som lar sin familie være igjen i Norge, skal av prinsipielle skattemessige grunner ikke kunne melde flytting til utlandet.

Folkeregistrene har rutiner som skal sørge for at umeldte utvandringer før eller siden blir registrert. Slike "administrative" utvandringer telles med i statistikken først det året de blir oppdaget og registrert, noe som kan være langt seinere enn da utvandringen reelt fant sted.

vandring' betraktes som synonymt med '*flytting* fra utlandet' eller 'inn*flytting*' (når det underforstått er fra utlandet).

'Innvandring' som enkelthendelse

Med 'innvandring' vil noen tenke på en førstegangsinnflytting til Norge foretatt av en person med utenlandsk bakgrunn (som ikke er flyktning), der hensikten er å slå seg ned for en lengre periode eller for godt. I SSBs statistikk er innvandring imidlertid ikke begrenset bare til førstegangsinnflyttinger og ikke bare til personer med utenlandsk bakgrunn, og også flyktninger registreres som innvandret. Om oppholdet skal bli særlig langvarig er det dessuten prinsipielt umulig å vite om på innvandringstidspunktet - det kan undersøkes først mye seinere. Noen distinksjon mellom "innvandringer" og "andre flyttinger fra utlandet" finnes med andre ord ikke i SSBs begrepsapparat, og heller ikke i noe aktuelt norsk lovverk.

En innvandring er i praksis enhver flytting til Norge som blir registrert i folkeregisteret, eller med andre ord at en person blir registrert som bosatt i Norge. Hovedregelen er at personen skal ha til hensikt å oppholde seg i Norge minst seks måneder og samtidig ha tillatelse til det, men visse unntak fra regelen finnes.

For at opphold i utlandet skal regnes som utvandring, er det flere betingelser om bolig, arbeid og familie som må oppfylles. Se mer om dette i boksen ovenfor.

'Innvandring' som tallstørrelse

Ordet 'innvandring' brukes altså om en enkelt handling, men samme form av ordet brukes også for summen av flere slike handlinger. For å være helt presis snakker en da ofte om *bruttoinnvandring*. Når innvandringene er flere enn utvandringene i samme måleperiode, får en et *innvandringsoverskudd,* som er det samme som *netto innvandring*. Som en tredje betydning av kortformen 'innvandring' har vi i praksis det matematiske uttrykket 'innvandringer minus utvandringer', der tall også kan være negative. Betegnelsen for det er *nettoinnvandring* (I ett ord. Må holdes atskilt fra 'netto innvandring' som jo betyr innvandringsoverskudd).

I sammenhenger der tall eller omfang nevnes, er det en evig kilde til uklarhet og misforståelser at 'innvandring' kan bety enten selve innflyttingene

isolert, overskuddet av innflyttinger over utflyttinger, eller differansen mellom inn- og utflyttinger.

Hvis en er opptatt av innvandring bare i betydningen bruttoinnvandring, ser en bort fra utvandringen. Det er fullt relevant i mange tilfeller. Innvandringsreguleringen er for eksempel i hovedsak knyttet til bruttoinnvandringen. Høy bruttoinnvandring alene gir imidlertid ikke nok informasjon til å vite om flyttingene gir et bidrag til folketilveksten. Innvandrerne (eller andre bosatte) kan jo utvandre igjen kort tid etter innvandringen, og da er en omtrent like langt når det gjelder størrelsen på folketallet. Bare nettovirkningen av inn- og utflyttingene betyr noe for folketilveksten på kort sikt.

Som illustrasjon på nettoinnvandringsmålets begrensning kan en ta Ungarn, som i statistikken år etter år står oppført med en nettoinnvandring nær null (Council of Europe 2000). Et slikt tall betyr imidlertid ikke nødvendigvis at landet mangler innvandring, altså bruttoinnvandring. Det vi vet uten å undersøke nærmere, er bare at en eventuell innvandring oppveies av en like stor utvandring. Tilsvarende bør en ikke tro at den negative nettoinnvandringen til Norge i mange av årene før og etter 1900 betyr at ingen flyttet hit på den tida. Faktisk var det en stor innvandring av hjemvendte norskamerikanere og deres familiemedlemmer, og av svensker. Dette foregikk altså samtidig med at utvandringen var mildt sagt betydelig.

Innvandringstall måler ikke alt

Selv om en skulle ha ett bruttotall for hver av flytteretningene til rådighet, blir det for lite hvis en vil si noe om graden av *utskiftning* i befolkningen eller *vridninger i befolkningsstrukturen*. Ved "utskiftning" ser vi for oss at det pågår en flyttestrøm både inn og ut av landet, og at de som innvandrer er helt andre personer enn de som utvandrer innenfor en valgt periode. Hvis det derimot er de samme personene som telles på vei ut og seinere når de vender tilbake (eller først inn og så ut), vil befolkningen i landet forandres lite. Nettoinnvandringstall gir ingen informasjon om slike forhold. I det lange løp vil imidlertid en positiv nettoinnvandring alltid innebære innflyttingsoverskudd av *utenlandsfødte*, og bare av dem. Omvendt viser en netto utflytting over en lang nok periode at det foregår en netto utflytting av *innenlandsfødte*.

Ved å innføre flere variabler i flyttetallene (som f.eks. alder eller nasjonalitet), kommer en nærmere et svar på hvilken innvirkning en bestemt flyttestrøm har på befolkningen. Likevel må en bare innse at det trengs mange opplysninger om inn- og utflytterne for til fulle å forstå effekten på befolkningens sammensetning.

Datatilgangen for flyttinger: Et svakt punkt

Flyttinger er svært mye vanskeligere å telle enn både fødsler og dødsfall. Dette gjelder helt generelt, til alle tider og i alle land. Konsekvensen er flyttestatistikk av usikker kvalitet eller at statistikken er direkte mangelfull.

Sammen med de andre landene i Norden framstår Norge som et land med svært god tilgang til flyttedata, selv om utfordringer finnes her også. Til sammenligning er det ute i verden ikke uvanlig at et land helt mangler utvandringsdata, eller at innvandringsdataene bare omfatter utenlandske statsborgere.

Det er altså begrenset hvor mye statistikk som finnes og hvor sammenlignbar den er i tid og rom. Sammenlignbare bruttotall kan karakteriseres som en sjeldenhet, mens relativt gode nettotall er mer utbredt. Det er flere årsaker til dette, men én av dem er så enkel som at det er lettere å beregne ett enkelt tall for "innvandring" enn to tall (ett for hver av flytteretningene). Når tall for samlet folketilvekst finnes, gjerne samlet inn ved folketellinger, kan nettoinnvandringen lett beregnes ved å trekke den naturlige tilveksten fra den samlede veksten.

Nettoinnvandringstall er ikke uten sammenligningsproblemer, men de er likevel klart mindre enn den direkte mangel på sammenlignbarhet en møter i bruttotallene. Det skyldes blant annet at definisjoner av flytting og opptellingsmåter i statistikken kan forandres over tid og variere mye fra land til land. Dette vil gjelde både i forhold til hvilke grensepasseringer som skal gjelde som offisiell flytting, om flyttingene fanges opp av aktuelle myndigheter, og i hvilket år hendelsene eventuelt kommer med i statistikken. Når et land har tre måneders opphold på et nytt bosted som nedre grense for hva som regnes for flytting, må det nødvendigvis føre til et klart høyere tall på flyttinger enn når tolv måneder er nedre grense.

Også i norsk statistikk er det et problem at ikke alle som skal melde flytting til utlandet gjør det. Hvis en person som ikke har meldt utvandring kommer tilbake til Norge etter relativt kort tid, skjer ingen langsiktig skade for nettoinnvandringsstatistikken, for den skal jo vise '0' uansett. Men den manglende informasjonen om at det har foregått én ut- og én innvandring vil for alltid hefte ved bruttotallene. Hvis personen *ikke* skulle vende tilbake, vil det før eller siden bli oppdaget og da vil vedkommende bli registrert som utvandret. Da vil både brutto- og nettotall bli riktige, men bare hvis en ser det hele over noen år.

Nettotall er i seg selv et resultat av at "feil" opphever hverandre, og ytterligere utligning kan oppnås ved å se flere år under ett. Det gjør at de egner seg til sammenligning.

Dagens innvandring i et historisk lys

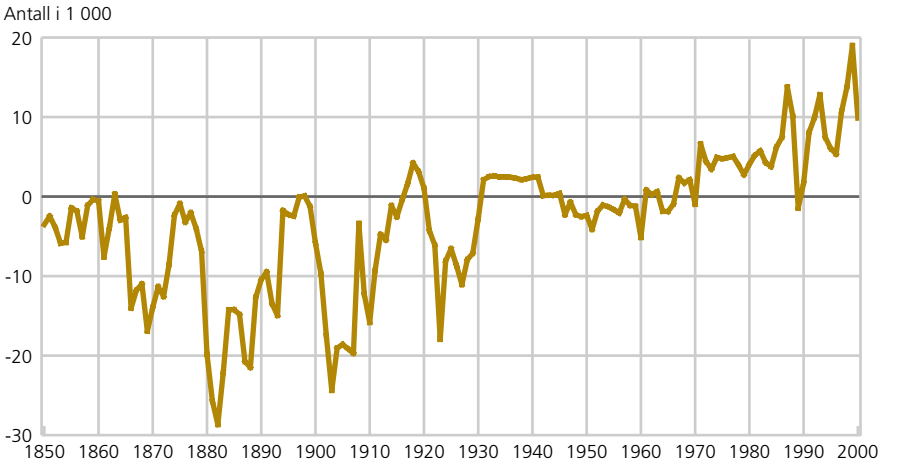
Før 1951 finnes det ikke fullverdig årlig statistikk for inn- og utvandring til Norge, men tilgjengelig statistikk tillater en beregning av nettoinnvandringen fra 1816 av. Tilfredsstillende kvalitet kan en imidlertid ikke snakke om før midten av århundret. Det finnes ulike tallkilder som kan brukes til å finne fram til en form for bruttotall fra tida før 1951 (Statistisk sentralbyrå 1906, 1915), men de tas ikke med her.

Hvis en begynner statistikkgjennomgangen med 1850, kommer en inn i norsk flyttehistorie like før den store utvandringen til Amerika skjøt fart. Masseutvandringen begynte for alvor i 1866, og foregikk i tre store og én mindre bølge fram til 1929. Mellom bølgene steg nivået på nettoinnvandringen opp til null. Markert netto innflytting viser statistikken først i årene 1917-1920, og dette gjentok seg på 1930-tallet. I etterkrigstida var det en mindre netto utflytting fram til og med 1966. Det første forvarselet om et nytt flyttemønster med innvandringsoverskudd kom i 1967. Fra og med 1971 har Norge hatt netto innvandring hvert år bortsett fra ett (1989). Fram til 1985 lå nivået temmelig stabilt fra år til år (4-5 000), men etter det ble svingninger det typiske for statistikken. Samtidig økte gjennomsnittsnivået.

Bakgrunnen for den seinere tids innvandring til Norge er særlig stor etterspørsel etter arbeidskraft og flyktninger og asylsøkere særlig fra Kosovo og Irak.

Større utslag i flyttestatistikken enn det en ser for 1800-tallet må en lete lenge etter. Enkelte år i utvandringsperioden utgjorde utflyttingen mer enn 1 prosent av folketallet, med en topp på 1,5 prosent i 1882. I absolutte tall var utflyttingsoverskuddet 28 700 personer det året. Til sammenligning kom nettoinnflyttingen i 1999 opp i 19 000 personer eller 0,43 prosent av folketallet.

Figur 1. Nettoinnvandringen til Norge. 1850-2000

Kilde: Befolkningsstatistikk.

Utvandringsperioden står fram i statistikken ikke bare på grunn av høye tall for enkeltår, men også ved at den varte såpass lenge - over et halvt århundre. I gjennomsnitt for perioden 1866 til 1913 var nettoutflyttingen 11 560 personer hvert år, eller 0,58 prosent av folketallet. Innvandringsperioden fra 1967 av har foreløpig vart litt over 30 år, og årlig netto gjennomsnitt har "bare" vært på 6 200 eller 0,15 prosent. Samlet for perioden 1866-1929 utvandret det 627 000 personer flere enn det innvandret. Fra 1971 av har det samlede innvandringsoverskuddet kommet opp i 210 000 - akkurat en tredel av utvandringsperiodens overskudd når en måler i absolutte tall.

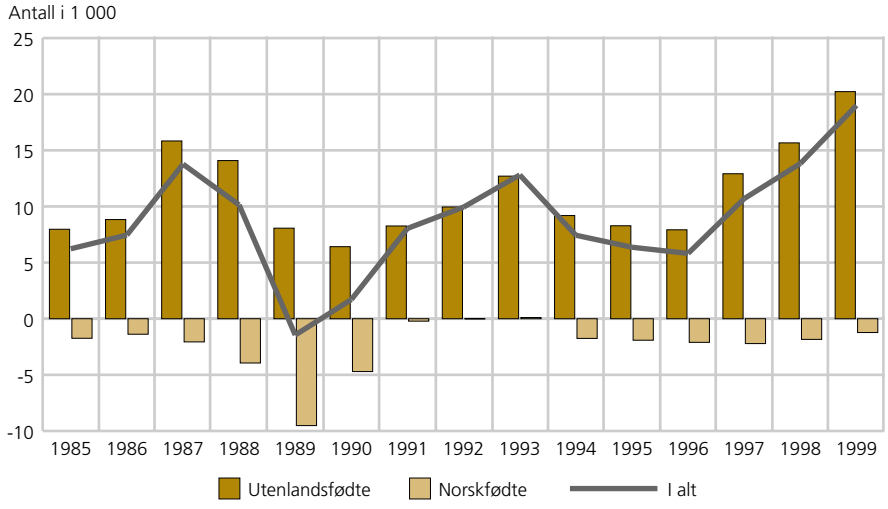
Med slike tall er det nærliggende å konkludere med at internasjonal flytting på ingen måte er noe nytt i norgeshistorien. Når en så vet at det også i alle år har foregått en bruttoinnvandring som dataene ikke lar oss få se tydelig (før 1951), er det grunnlag for å betone likheten mellom vår tid og tidligere tider. Dette gjøres da også med jevne mellomrom (blant annet i Dagbladet 8.2.2001).

Det *nye* de siste 30 årene er ikke at noen i det hele tatt flytter til eller fra Norge, og strengt tatt heller ikke at det til og med flytter flere inn enn ut. Det nye, i alle fall hvis en begrenser seg til de årene en har statistikk for, er at nettoinnvandringen rett og slett er betydelig *større* enn den var tidligere. At den involverer helt andre land enn tidligere er også nytt.

Akkurat det *siste* året (2000) utmerker seg ikke spesielt, men i 1999 var nettoinnvandringen til Norge den største registrerte. De ti enkeltårene med størst nettoinnflytting som Norge har opplevd har alle kommet etter 1985. I realiteten må en kunne si at innvandringen i absolutte tall aldri har vært større i landets historie, men som andel av folketallet er det mulig at innvandringen også i tidligere tider har vært stor i kortere perioder.

Når en vil oppgi et tall for hva innvandringen er "i dag", kan det argumenteres for at et kalenderår er i korteste laget. Spesielle flyttestrømmer som oppstår av og til (i første rekke av flyktninger) slår sterkt ut for enkeltår, men gir et mer avdempet utslag i et lengre perspektiv. Dessuten er det gjerne slik at strømmene for et år kan henge nært sammen med begivenheter f.eks. året før. Tekniske tilfeldigheter spiller også inn, slik som når ei stor

Figur 2. Nettoinnvandring blant utenlandsfødte, norskfødte og for begge grupper samlet. 1985-1999

Kilde: Befolkningsstatistikk.

gruppe av flyktninger kommer like før et årsskifte og blir registrert først året etter, eller enda seinere. Av alle disse grunnene bør en se flere kalenderår under ett. Samtidig bør en ikke ta en for lang periode, for da blir tallene mindre aktuelle som uttrykk for det som skjer i samtida.

De siste fem årene kan slik sett være et kompromiss som uttrykk for "vår tid". Nøkkeltallene for siste femårsperiode er 34 600 i årlig innvandring, 22 900 i utvandring og dermed 11 700 i nettoinnvandring. Nettoinnvandringen utgjorde gjennomsnittlig 0,26 prosent av folketallet hvert år. Ingen annen femårsperiode i norsk historie kan oppvise så høye tall.

Få norskfødte flytter til utlandet

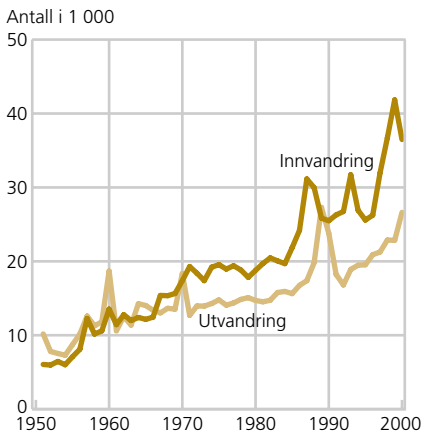
Det enkle tallet for nettoinnvandring til Norge kan, som vi har sett, dekke over en situasjon der "innfødte" flytter ut og utenlandsfødte kommer inn. En oppdeling av nettoinnvandringen på fødeland for perioden 1985-1999 viser at dette fant sted noen år på slutten av 1980-tallet, da nordmenn dro i store skarer til Sverige for å få jobb. I 1989 flyttet 9 500 flere norskfødte *til* utlandet enn fra, samtidig som innvandringsoverskuddet blant utenlandsfødte var på 8 000 det samme året. De nærmeste etterfølgende årene reiste en del norskfødte tilbake til Norge, og inn- og utflyttingene blant dem kom da i balanse.

Fra 1994-1999 har den årlige nettoutflyttingen av norskfødte vært på 1 800 i gjennomsnitt. Til sammenligning var netto*inn*flyttingen av utenlandsfødte 12 400. En viss "utskiftning" av befolkningen med hensyn til fødeland pågår altså, men typisk for dagens flyttemønster er det ikke. En annen sak er at nær halvparten av disse utvandrede norskfødte er barn av innvandrere. Blant norskfødte med to norskfødte foreldre var den årlige, gjennomsnittlige nettoutvandringen begrenset til under 1 000.

Hvis en ønsker å fordele nettoinnvandringen på over 200 enkeltfødeland over en lengre periode, blir bildet fort svært komplisert, så det lar seg ikke gjøre. Men samlet for de 15 årene 1985-1999 var det i alle fall et spesielt stort innflyttingsoverskudd blant personer født i Jugoslavia og Bosnia-Hercegovina (til sammen 23 600) og Sverige (17 500). Videre kommer tilflyttere fra Iran, Irak, Vietnam, Pakistan osv. med en nettoinnvandring i den nevnte perioden på 8 600 og nedover. Logisk nok finner vi ikke netto *ut*vandring i en eneste gruppe av utenlandsfødte når vi ser på en så lang periode.

I de vestlige gruppene utgjør ikke *netto*innflyttingen en spesielt stor andel av det samlede tallet på inn- og utflyttinger. Blant grupper fra andre land derimot finner en ofte likhet mellom tallene for brutto- og nettoinnflytting, i og med at de som har kommet i større grad har latt være å utvandre.

Figur 3. Flytting til og fra Norge. 1951-2000

Kilde: Befolkningsstatistikk.

Flere flytter inn, og flere flytter ut

Først fra 1951 har Norge en holdbar statistikk over innflyttinger. De første seks årene var innflyttingen på bare 6 600 pr. år i gjennomsnitt, et nivå som underregistrering kan ha bidratt til. Et hopp opp til mer enn 12 000 fant sted i 1957 da de ungarske flyktningene kom. På 1970-tallet og i første halvdel av 1980-årene steg innflyttingsnivået opp til omkring 19 000 pr. år. 1987 og 1988 ble to år med til da særlig stor innflytting (hhv. 31 000 og 30 000). Over 30 000 innflyttinger ble registrert også i 1993, og så hvert år fra og med 1997. Høyest var tallet i 1999, med 42 000 innflyttinger. Kosovoalbanerne som ble hentet til Norge var den største enkeltårsaken til dette tallet.

Utvandringsstatistikken etter 1950 er preget av tre trekk: Store "oppryddinger" i folkeregistrene i forbindelse med folketellingene i 1960 og 1970 ga høye utvandringstall disse årene. De årlige utvandringstallene har ellers vært særdeles jevne, og det har vært en gradvis økning av nivået. Den største utvandringen i perioden fant sted i 1989 og i 2000, da henholdsvis 27 300 og 26 600 flyttet fra Norge. Årene etter et stort innvandringsår er utvandringen gjerne høyere enn den ellers ville ha vært (Ravenstein 1885).

Den langsiktige trenden siden 1951 er en økning i både inn- og utvandringer. Flere flytter inn og flere flytter ut. I norsk sammenheng er tallet på flyttinger over grensene nå høyere enn det noen gang har vært.

Har Norge stor innvandring sammenlignet med andre land?

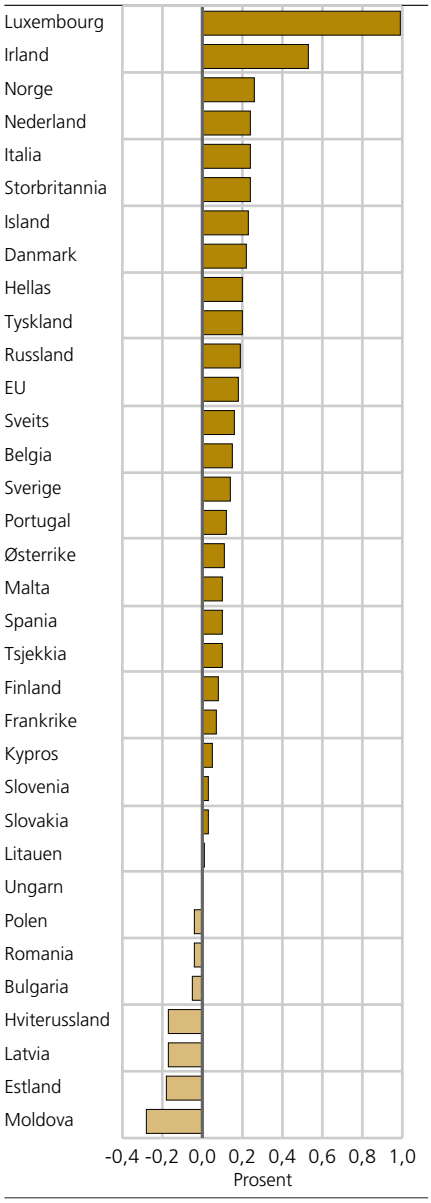
Når en vil sammenligne med andre land, er det absolutt grunn til å se flere år under ett, slik at en får jevnet ut både tilfeldig svingninger og noen av forskjellene i registreringsrutiner, datakvalitet og statistikkproduksjonsmåter. Også i dette tilfellet utgjør de fem siste årene et brukbart kompromiss når en vil avspeile dagens situasjon. Publiserte tall for det siste året (2000) er bare svært foreløpige beregninger, men ved å la dem inngå i en lengre periode, reduseres problemet med usikker datakvalitet. For øvrig kan vi ikke annet enn å akseptere tall som anerkjente kilder beregner og formidler. Noen nærmere vurdering av beregningene har vi ikke hatt anledning til å foreta.

Hvordan ligger så Norge an med sin femårig nettoinnvandringsrate på 0,26 prosent? Hvis vi holder oss til europeiske land som har oppgitt tall for de siste fem årene (medregnet også de som har tall bare for de fire første årene), og som har minst 100 000 innbyggere, kommer Norge så høyt opp som nummer tre av i alt 33 land. Bare Luxembourg (0,99) og Irland (0,53) har for tida høyere nettoinnvandring i forhold til folketallet enn det Norge har. Umiddelbart etter Norge på lista kommer Nederland, Italia, Storbritannia og Danmark. EU som helhet ligger på 0,18 prosent nettoinnvandring. På sportsspråket ville en si at Norge for tida leder hovedfeltet, mens to land har slitt seg løs og ligger så langt foran at det skal mye til for å nå dem igjen.

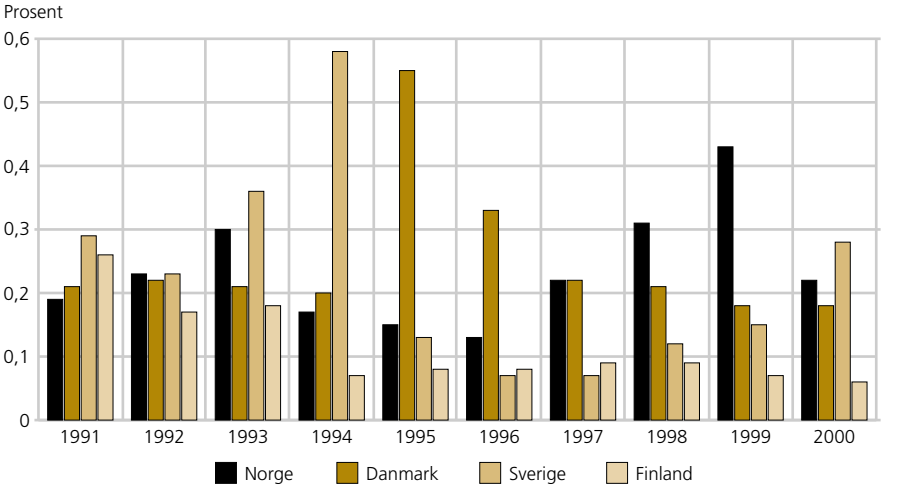
Alle de 11 landene nederst på lista er østeuropeiske. For sju av dem viser tallene netto utvandring.

Av de to landene som ligger foran Norge har Luxembourg hatt stor innvandring lenge, og særlig siden 1990. Irland derimot er som innvandringsland i høyeste grad en nykommer. En god del av innvandringen består for

Figur 4. Nettoinnvandring i prosent av folketallet i utvalgte land i Europa. Årlig gjennomsnitt 1996-2000

Figur 5. Nettoinnvandring i prosent av folketallet i fire nordiske land. 1991-2000

øvrig av tilbakevendte irer. Helt opp til 1994 var netto utvandring det normale for Irland.

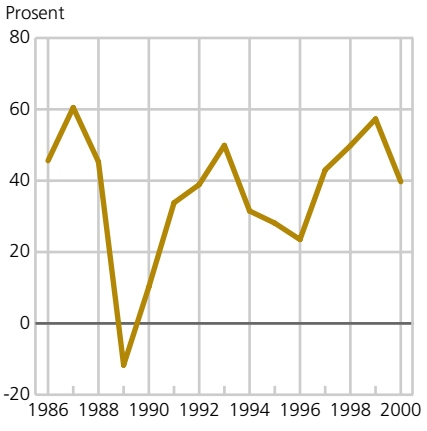
Om femårsperioden for utregning av gjennomsnittsrater utvides til de siste 10 eller 15 år, blir bildet litt annerledes. Tyskland kommer da høyere opp på grunn av stor innvandring rundt 1990, og Norge havner på nivået for EU samlet. Innenfor Norden har både Sverige, Danmark og Island i perioder hatt klart høyere nettoinnvandring enn det Norge noen gang har opplevd, men for de siste fem årene sett under ett tar Norge teten.

Uansett hvordan en analyserer tallene, er det ikke grunnlag for å si at innvandringen til Norge er spesielt liten sammenlignet med andre land i vår verdensdel. De siste årene har den tvert imot vært høy i forhold til det andre europeiske land kan oppvise. Langtidsbildet for Norges posisjon i Europa kan oppsummeres med "nær gjennomsnittet".

Europa er samlet sett en av verdens innvandringsregioner, så et land med relativt høy nettoinnvandring *innenfor* denne verdensdelen kan forventes å ligge høyt også i verden som helhet. Denne antakelsen er vanskelig å etterprøve, for få land utenfor Europa har oppgitt nettoinnvandring i internasjonale statistikkpublikasjoner (Statistisk sentralbyrå 2000, Statistikcentralen 2000).

Publiserte tall for innvandringslandet USA har de siste fem årene ligget jevnt på 1/3 prosent nettoinnvandring, som er noe over det norske gjennomsnittet for de siste fem år. USA har imidlertid en betydelig underregistrering, så den reelle nettoinnvandringen har vært høyere. Ellers viser enkeltstående tall for Canada og Singapore at nivået der kan være høyt (0,61 og 0,73). Slike tall indikerer at det er et stykke igjen til at norsk innvandring kan måle seg med nivået i de klassiske innvandringslandene.

Figur 6. Nettoinnvandringens prosentandel av folketilveksten. 1986-2000

Kilde: Befolkningsstatistikk.

Innvandring har betydning for folketilveksten

Det er mange måter å se på spørsmålet om hvor mye innvandring betyr for utviklingen i folketallet. Enklest er det å regne ut hvor stor del nettoinnvandringen utgjør av samlet folketilvekst i et år. Gjennomsnittlig for de siste fem årene er denne andelen 43 prosent, mens de resterende 57 prosent altså utgjøres av naturlig tilvekst (fødte minus døde). Andelen har variert en god del fra år til år - mest på grunn av svingninger i innvandringen, men også påvirket av variasjoner i fødselstallene over tid.

Denne enkle utregningsmetoden tar imidlertid ikke hensyn til at økt nettoinnvandring gjerne fører til at det fødes flere, og noen tiår seinere også til at flere dør. Avgjørende for hvordan dette slår ut er blant annet alders- og kjønnsfordelingen på innflytterne, og hvor mange de er. Kommer de fleste

like før de normalt begynner å få barn, virker det annerledes på folketallet enn om de kommer like etterpå, og det har også betydning i hvilken alder de eventuelt utvandrer. På grunn av vridninger i alders- og kjønnssammensetningen, kan stor innvandring og utvandring virke annerledes enn lave bruttotall gjør, selv om *netto*innvandringen er den samme. Å regne ut den samlede virkningen av innvandring krever omfattende beregninger.

I en slik beregning foretatt i 1997 (Carling 1997) ble det konkludert med at Norges befolkning ville ha talt 171 300 færre personer 1. januar 1996 dersom landets grenser hadde vært fullstendig lukket for inn- og utvandring i perioden 1971-1995. Dette utgjorde 36 prosent av den faktiske veksten på 481 700 personer. Tilsvarende beregning gjort for årene 1976-2000 ville nok gitt en høyere andel, for fødselstallene var noe mindre og innvandringen større i den perioden.

Hvis vi i stedet velger å se framover i tid, hvor mye vil innvandring da slå ut? For enkelhets skyld tar vi utgangspunkt i den siste framskrivningen av folketallet som er foretatt (Statistisk sentralbyrå 1999). Den beregner folketallsutviklingen etter 1. januar 1999 basert på en del forutsetninger som vi ikke skal gå nærmere inn på her. Framskrivningen er ikke spesielt utformet for å belyse virkningen av en sannsynlig framtidig innvandring, men beregner utviklingen hvis nettoinnflyttingen etter 2-3 års tilpasning legger seg på hhv. 0, 5 000, 10 000 eller 15 000 årlig. Innbakt i disse tallene er visse forutsetninger for aldersfordeling og bruttotall. Det opereres ikke med ulike kategorier innflyttere etter forskjeller i demografiske faktorer som f.eks. fruktbarhet. Den standardinnvandreren vi møter i framskrivningene, hjelper oss likevel til å få et grovt bilde av innvandringens betydning.

De ulike framskrivningsalternativenes virkning på framtidig folketall illustrerer hvilken betydning innvandring kan ha. Alternativet uten flyttinger over landegrensene gir et folketall i 2050 på 4,4 millioner, litt under dagens folkemengde. Folketallet vil da være svakt på vei nedover etter å ha passert toppen rundt 2030.

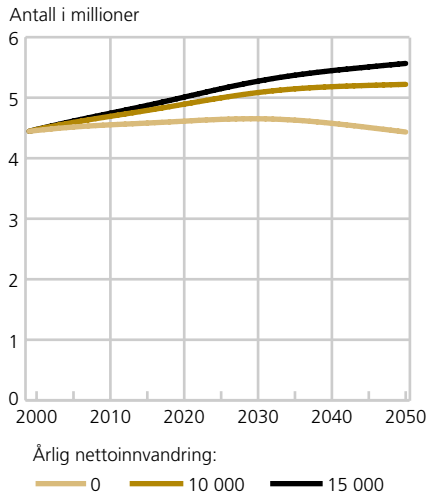
Blir nettoinnvandringen 10 000 årlig (litt under gjennomsnittet for de siste fem år) i 50 år framover, blir folketallet 5,2 millioner eller nær 800 000 høyere enn det nullalternativet medfører. Siden faktorer som fruktbarhet og levealder er holdt konstant i disse alternativene, er de 800 000 ekstra personene resultat av nettoinnvandringen. En økning til 15 000 i årlig nettoinnvandring vil, ifølge framskrivningen, gi et folketall i 2050 som er vel 1 million eller 24 prosent større enn det er i dag.

Forholdsvis stor innvandring for tida

Noen titusener i årlig innvandring til Norge kan umiddelbart synes lite i forhold til et folketall på 4,5 millioner. Men sammenlignet med tidligere tider og med andre land er det ikke grunnlag for å karakterisere den *nåværende* innvandringen til Norge som liten. Dens bidrag til folketilveksten er tydelig. Virkninger på sammensetningen av befolkningen vil det også være, men dem har vi ikke berørt her.

Beskrivelser av pågående flyttestrømmer har imidlertid begrenset holdbarhet. Når det gjelder flyttinger har historien vist oss at mye endres raskt.

Figur 7. Folketallet 1. januar 1999-2050 ved ulike alternativer for nettoinnvandring

Kilde: Framskriving av folkemengden 1999-2050.

Litteratur

Carling, Jørgen (1997): Flytting og befolkningsutvikling: Innvandring demper eldrebølgen. *Samfunnsspeilet* 1997, 1, Statistisk sentralbyrå.

Council of Europe (2001): Recent demographic developments in Europe 2000, og tidligere utgaver.

Dagbladet 8.2.2001: Vi er alle innvandrere.

Eurostat (2001): First demographic estimates for 2000. Statistics in focus - Population and social conditions, Theme 3 - 16/2000.

Ravenstein, E. G. (1885): The Laws of Migration. *Journal of the Royal Statistical Society* **48**, 167-235.

Statistisk sentralbyrå (1906): *Folkemængdens bevægelse 1886-1900. Hovedoversigt*. NOS V. 25.

Statistisk sentralbyrå (1915): *Folkemængdens bevægelse 1901-1910. Hovedoversigt*. NOS VI. 55.

Statistisk sentralbyrå (1999): Fortsatt befolkningsvekst. Alternative befolkningsframskrivninger, *Ukens statistikk* 1999, 46.

Statistisk sentralbyrå (2000): *Statistisk årbok 2000.*

Statistikcentralen (2000): *Statistisk årsbok för Finland 2000.*